

A házasság megáldásának homiletikája

1. Bevezetés

Esketni: öröm – mondja lelkészársadalmunk egy része, és azzal érvel, hogy egy gyülekezet ölelésében, könnyű teher és gyönyörűség érzés az új életúton elinduló „ifjú párnak” hirdetni az evangéliumot, és életükre Isten áldását kérni!

Esketni: kínlódás – mondják mások, és azt bizonygatják, hogy a kiégett házasságok, a válások és laza együttélések világában, túlságosan idealisztikusnak tűnik bármely szó, amely elhangzik a szertartáson a lelkész szájából. Ehhez járul még a lakodalmas násznép egyes tagjainak túlzott „lelkesültsége”, akik alig várják, hogy „a lényeg”, „a buli” elkezdődjék; s talán nem csoda, hogy némelyek aggodalommal néznek minden esketési szertartás elé.

Kinek van igaza? Mi a teendő? Milyen kísértéseknek kell ellenállni? Hogyan lehet a mai körülmények között az örömmüzenetet hitelesen hirdetni? Mi a lelkész feladata? Milyen legyen a prédikáció, és kiket szólítson meg? Ez a dolgot ilyen és ezekhez hasonló kérdésekre szeretne választ keresni.

2. A szolgálat körülményei

Induljunk ki abból az „elvárásból”, amely legtöbbször hangzik el a házasulandók részéről: *Tiszteletes úr, mi egyszerű szertartást szeretnénk... – Milyen az egyszerű szertartás? – kérdezheti a lelkész önmagától. Ne legyen benne vallássság? Ne használjak benne költői képeket? Mondjam érzéketlenül? Máris érezzük a „nyomást”, és elkezdhetünk szorongni... Aztán: Ugye eljártssza a kántor a Nászindulót? – Nem tudja? – Akkor CD-ről fölrahatjuk, ugye? – és a lelkésznek főhet a feje: Nincs benne az Ágendába, Istentiszteleti rendben, de talán tehetnék egy kis engedményt... Vagy mégsem..? Újabb gond: Lesz videós, fényképész és vőfély. Ugye nem fogják zavarni önt? és bevillannak a rémképek az arcunkba sütő fénylámpákról, a jobb szög érdekében minket arrébb tessékelő fotósokról... Még el sem kezdődött a szolgálat, de már látjuk magunk előtt a piros pántlikával átkötött köménypálkás butykost szorongató komákat, és a Lakodalom van a mi utcánkban nótát dúdoló barátokat, amint beülnek a templomba, hogy ők legyenek az „ünneplő gyülekezet”. Lehet-e itt gyülekezetről beszélni? Van, aki szerint gyülekezetnek aligha tekinthető a lakodalmi*

násznép,¹ mert eluralkodik rajtuk az „essünk hamar túl rajta” hangulat. És egyáltalán: hogyan alkossanak gyülekezetet azok, akik nem járnak templomba, és nem tudják még a szertartás menetét sem?

Emellett ott vannak a „hagyományos” igények: *Az én gyermekem lakodalma legyen emlékezetes, nálunk legyen legbőségesebb az étel, márkás az ital, legdrágább a ruha, legjobb a zenekar, és „a pap” is úgy prédikáljon, ahogy még senkinek!* Igaz a megállapítás:

„[...] Kísért a versengés. Azt akarják, s anyagilag meg is tesznek mindent azért, hogy a gyermekek esküvőjét megemlegessék. Ebbe a keretbe tartozik a papi mondanivaló is, amit meg lehet rendelni és meg lehet fizetni, mint a lakodalmi tortát.”²

Helyes az észrevétel:

„A házasságkötési alkalom gyülekezetének nem mindig ‘természetes derűjében’, ennek légkörében [...] hallatlanul nehéz a sokszor imbolygó, vagy legalábbis csillogó szemű násznép között az evangéliummal szolgálni. A belső megkísértettségnek esetleg a liturgiát megzavaró megnyilatkozások is adódhatnak. Képmutatásmentes, szent komolyságra van szüksége a lelkipásztornak minden esküvőn.”³

Aztán ott kísérthet annak gondolata, hogy az esketés pusztán „szolgáltatássá” silányul, merthogy a hozzánk fordulóknak gondolkodásában az élet nagy eseményei közé elsősorban a családi történések és nem a gyülekezeti események tartoznak, és így az egyház háttérbe szorul. Ilyen bosszús gondolataink is támadnak: *A keresztesítés, illetve konfirmálás óta nem láttuk őket. Eddig miért nem kellett nekik az egyház?*

Ilyen körülmények között talán érthető, hogy a lelkészek egy részének nem öröm esketésre készülni. Holott valójában az esketési szertartás helyzetében is az történik, ami a kazuális szolgálatok esetében mindig. Egyrészt – Wolfgang Trillhaas szerint – minden kazuális szolgálatnál

„nagy nehézségekkel és veszélyekkel kell számolnunk, mert az emberi tényezők olyannyira előtérbe nyomulhatnak, hogy a keresztény igehirdetés egészen feledésbe merül”,⁴

és így nem csoda, hogy „a kazuáliák a lelkipásztor számára az elembertelenedés alkalmi”, amikor a lelkész *csak* egyszerűen elvégzi dolgát.⁵

¹Ld. Pálffy Károly: Az esketési istentisztelet. In: *Református Szemle* 1973, 365.

²Ablonczy Dániel: A házasságkötés megáldása. In: „Hirdesd az Igét.” *Az igehirdetők kézikönyve*. Kiadja a Magyar Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest 1980, 251.

³Fekete Károly: Házasságkötési igehirdetésünk. In: *A gyülekezetépítés szolgálatában*. Budapest 2000, 96.

⁴Idézi Nagy István: Temetési szolgálatunk kérdései. In: *Studia Caroliensia* 2001/3, 71.

Másrészt – és ez lehet a pozitív üzenet – Niebergall már a 20. század elején megírta:

„sokakat a prédikáció már nem ér el, mert egyszerűen nem jönnek el meghallgatni. De az egyházi szertartásról nem tudnak, és nem akarnak lemondani. Így a lelkészek ez alkalommal kapják meg azokat, akiket egyébként nem érnek el. Micsoda lehetőség az evangélium egy emberhez vitelére! Legalább egyszer el lehet mondani, mi az evangélium, mi annak az értéke az életre nézve. A kazuáliák az egyház előretolt postája a közömbösség és az ellenségeskedés által lerombolt földön.”⁶

Nagy István ezt így mondja:

„Valóban igaz, hogy a vasfüggöny a világ és az egyház között a kazuáliák alkalmával felgördül.”⁷

Egy jó lelkésznél pedig a „felgördülő függöny” azt jelenti, hogy szellemileg és lelkileg készen áll arra, hogy úgy áll ki „az élet színpadára” közösen belépő házasulandó pár és gyülekezete elé, hogy érzi: Isten hívta el őt erre a szolgálatra, és az általa felkínált alkalom egyszeri és vissza nem térő. Megadatik neki, hogy az evangéliumot hirdesse a családi, a gyülekezeti, de „a hűhó” kedvéért összegyűlt „világi” eseményen részt vevő hívőknek és nem hívőknek egyaránt.

Ha ilyen megközelítésben nézünk a szolgálat elé, akkor talán a hála érzése is átjárja szívünket. Gondoljunk csak bele, hogy lelkészekként milyen kiváltságos helyzetben vagyunk: az erőteljes elvilágiasodás ellenére a gyülekezetünkön belüli családok, de még az ún. „kazuális keresztények”⁸ is „meghívják” családi életük legfontosabb eseményeire, így pedig nemzedékek életét tudjuk végigkövetni azáltal, hogy részt veszünk a keresztelés–konfirmáció–esketés–temetés határköveivel jelzett életszakaszokban!⁹ A házasságkötéskor pedig mi, lelkészek és az egyház, részesei lehetünk a házasulandók és a család életének. Nagyon tetszetős az evangélikus Sefcsik Zoltán hozzáállása:

„A családok sorsuk kiemelkedő, emlékezetes pillanatait élik át, és mi meghívást kapunk arra, hogy részesei legyünk ennek. Egyfelől megbízást adnak, hogy az ünnepi események irányítói legyünk, másrészt megtisztelő lehetőséget kínálnak: vendékként léphetünk életükbe. Bár

⁵ Nagy István: Temetési szolgálatunk kérdései. In: *Studia Caroliensia* 2001/3, 71.

⁶ Uo. 74.

⁷ Uo.

⁸ Hézsér Gábor kifejezése.

⁹ Edwin H. Friedman ezt a lehetőséget a lelkészek „terápiás helyzetének” nevezi, és hangsúlyozza, hogy nincs még egy ilyen hivatás, ahol ilyen „szabad bejárásunk” lenne a családok rendszerébe. A kérdésről ld. bővebben Edwin H. Friedman: *Nemzedékről nemzedékre*. Ford. Beke Boróka. Exit Kiadó, Kolozsvár 2008.

sokszor a felelősség szorongató tudata kísér minket, ugyanakkor ezek az alkalmak az igazi találkozás megrendítő élményét és az evangélium hirdetésének különleges lehetőségét, Istentől rendelt idejét hozhatják el számunkra.”¹⁰

A szolgálatban rejülő nagyszerű lehetőségről ír Fekete Károly is:

„Azzal a kéréssel, hogy a temetésen, házasságkötéskor vagy kereszteleléskor Isten Igéjével szolgáljunk, a gyülekezet tagjai a szívüket nyitották meg előttünk. E megnyitott szív felé csak igazi lelkigondozói lelkülettel szabad elindulni, komolyan véve a kérést, mely ebben az esetben alkalmat teremtő ajándék. A ‘casus’ fogalma teológiaiilag le nem becslhető fogalom. Nekünk szilárdan hinnünk kell, hogy az emberi alkalom is lehet Isten alkalmává.”¹¹

Ez csendül ki az alábbi szavakból is:

„Döntő fontosságú bevetési terület a kazuálék. Ha sokan azért tartják az egyháztagságukat, hogy életük döntő pontjain az egyház szolgálataiban legyen részük, akkor az egyháznak halálosan komolyan kell vennie ezeket a szolgálatokat: itt lehet elérni, megszólítani, meghívni embereket.”¹²

A szolgálat helyzetének pontos felismeréséhez elengedhetetlenül fontos tudatosítani magunkban, hogy az egyházhoz és a lelkészekhez forduló emberekben ősidők óta megvan a vágy, hogy kapcsolatuknak nyilvános formában is súlyt adjanak. Arnold van Gennep óta tudjuk, hogy az emberiség történetét átszöttek a különböző rítusok.¹³

Általánossá vált az a nézet, hogy ilyen rítusnak tekinthetők a kazuáliáknak nevezett események is.¹⁴ Hézszer Gábor a házasságkötést az emberi kultúra legrégebbi rítusai közé sorolja, és úgy gondolja, ez szorosan összefügg azzal, hogy az esemény sohasem volt magánügy, hanem következményekkel járt a családnak, a valamikori törzsnek, de a mostani gyülekezet életére nézve is. Ő úgy látja, hogy a házasságkötés kultúrtörténetileg három síkon történt: a házasulandók között, a közösség előtt és az istenek előtt. Éppen ezért nem véletlen, hogy az emberek nagy része ma is fontosnak érzi, hogy

¹⁰ Sefcsik Zoltán: Kazuális szolgálatok. In: Szabó Lajos (szerk.): *A közösségépítő lelkész. Gyakorlati teológiai kézikönyv lelkészeknek és nem lelkészeknek*. Luther Kiadó, Budapest 2010, 165.

¹¹ Fekete Károly: Temetési szolgálatunk kérdései. In: *A gyülekezetépítés szolgálatában*. Budapest, 2000, 113.

¹² Hafenscher Károly: Protestánsok egyház nélkül? In: *Lelkipásztor* 1997, 30.

¹³ Vö. Van Gennep, A.: *Le rites de passage*. Paris 1909.

¹⁴ Vö. Péter-Szarka Katalin: A kazuáliák „gyógyítása”. In: *Református Egyház* 2009/9, 206. A szerző azt is megállapítja, hogy az elméletnek vannak ellenzői is, mint pl. Thomas Müller, aki nem ért egyet még az elnevezéssel sem.

kapcsolatukat rituális formában is megerősítsék, és ezt a templomban, „Isten házában”, „Isten színe előtt” is törvényesítsék.¹⁵

Talán tudatosítani kellene magunkban, hogy – az elbátortalanító külsőségek mellett – az egyházi szertartás iránti igény mégiscsak megszületik a legtöbb emberben. Helyes az a megállapítás, amely így összegzi a lényegét:

„Az egyház kazuális szolgálatának egzisztenciális jelentősége az, hogy az egyén a különböző életszakaszokból adódó 'kríziseit' [...] az egyház intézményesült formáinak segítségével Isten elé akarja vinni.”¹⁶

Ha pedig templomos, illetve alkalmi híveink Isten elé akarnak járulni, akkor ez ránk, lelkészekre komoly feladatot ró: nekünk ott kell lenni, Isten áldását kell kérnünk az új családra, hirdetnünk kell az evangélium örök tanítását; és az a néhány ember, aki hajlandó életéből tíz percet ránk áldozni, még ha csak házasulandó barátainak jelenléte apropóján is – „engedelmes Ige-hallgatókká” és gyülekezetté is válhat.¹⁷

3. A házasságkötés teológiai értelmezése

A házasságkötéssel kapcsolatos egyházi/lelkészi feladataink tisztázása érdekében feltétlenül szükséges a házasságkötés teológiai értelmezése. Ki „köti” a házasságot: az anyakönyvvezető vagy a lelkész? Ha „az ifjak” a „polgármesteri hivatalban” vagy a „házasságkötő teremben” már összeházasodtak hivatalosan, akkor van-e nekünk még valamilyen feladatunk? Egyáltalán hogy helyes: „házasságkötés”, „esketés”, archaikusan „esküllő”, vagy valami egyéb kifejezést használjunk?

Az értelmezések nagyon változatosak, pedig mindenki ugyanarról beszél, tehát a felfogások között sem kellene nagy eltéréseknek lenniük. Fekete Csaba kesernyős-ironikus szavai sokunk helyett szólnak:

„Esketésnek nevezzük ma is a házasságkötés egyházi szertartását. Közbeszédben vagy félhivatalosan. Esküvőt emlegetünk lelkészi hivatalban, gyülekezetben. Mint a fönti címben. Áldó cselekménynek teológiai írásokban mondjuk, ott sem gyakran. Ravasz László finom áthidalása óta a szentelményekhez kapcsolódó szertartásokat szimbolikus istentiszteletnek nevezzük (ez a terminus technikus korábban soha nem volt használatos). Miként maradt meg a reformáció századából a latin szertartás itthoni szokása?”¹⁸

¹⁵ Hézszer Gábor: *Pasztorálpszichológiai szempontok az istentisztelet útkereséséhez*. Kálvin Kiadó, Budapest 2005, 160–161.

¹⁶ Péter-Szarka Katalin: *i. m.* 207.

¹⁷ Vö. Fekete Károly: *A temetési igehirdetés kérdései*. A Debreceni Református Theológiai Akadémia Gyakorlati Theológiai Tanszékének Tanulmányi Füzetei. 5. Debrecen 1993, 109.

¹⁸ Fekete Csaba: Esketési örökségünk. In: *Református Egyház* 2010/7–8, 192.

Lássuk, mit is mondott Ravasz László? Az ő szemében a házasságkötés nemcsak jogi, hanem „eminenter erkölcsi” ügy is, amely az ember életében rendkívüli fontosságú, következésképpen:

„a jogilag megkötött házasságnak az egyház által való megáldása [...] fontos.”¹⁹

Teológiai értelmezésben ezt azt jelenti: a jogilag megkötött házasságot kell egyházzal megáldani.

Ablonczy Dániel tanulmányának már a címe is kifejezi azt, hogy mi az egyház feladata: „a házasságkötés megáldása”. Ő úgy látja, hogy egyházi értelemben nem lehet házasságkötésről beszélni, mert a „házasság megkötése” már megtörtént a polgári hivatalban. Ezután már nem jegyespárként, hanem házaspárként lépnek be a templomba, azzal a céllal, hogy áldást kapjanak, nyerjenek. A templomi szertartásban nincs szükség arra, hogy valamivel kiegészítsük a megkötött házasságot, hanem csak egyetlen feladatunk van: „a házasságot a gyülekezet jelenlétében istentisztelettel szenteljük meg”. Teológiai értelmezésében a házasság Isten rendelése és a benne élő partnerek isteni küldetést hordoznak magukban. A templomban istentisztelet történik, ahol a lelkész áldást kér a házasok életére. Ez az áldás, vagy ahogy Ablonczy nevezi: „egybeszerkesztés”, Isten dolga és a gyülekezet imádságával, könyörgésével a „szent segítségnyújtás” feladatát tölti be. Ez az alkalom egy hosszú folyamat része, amely elkezdődött a kereszttel, folytatódott a hitvalló konfirmációval, és most megkoronáztatik azzal, hogy a templomban kinyilvánítják: „családi életüket, közös sorsukat, Isten uralma és kormányzása alatt kívánják élni. Így lesz az esketési istentisztelet „alázatos odaállás az Isten elé”.²⁰

Nagyon emberi és szép Hézsér Gábor értelmezése. Ő „házasságkötést megáldó istentisztelet”-ről beszél, amely azt az áldást nyilvánítja ki – 1Móz 1,27 tanúsága szerint, hogy Isten megáldotta az első emberpárt. Ha a házasulandók szemszögéből nézzük a dolgokat, akkor ez az istentisztelet valójában „páros vallástétel Isten és a gyülekezet előtt”, és ez „egyéni és egyszeri, mivel ez az emberpár csak egyszer létezik az emberiség történetében”.²¹ Kozma Zsolt református értelmezése a következő: bár a házasságot a felek kötik és ennek érvényességét az állam igazolja, egyházi szertartásra mégis szükség van,

„mert férfi és nő itt hallja meg azt, hogy ezentúl közös életükről mit mond Isten, az ő színe előtt tesznek esküt házassági hűségükről, és

¹⁹ Ravasz László: A mi istentiszteletünk. Házasságkötés megáldása. In: *Az Út*, II. évfolyam, 243.

²⁰ Vö. Ablonczy Dániel: Házasságkötés megáldása. In: *„Hirdesd az Igét.” Az Igehirdetők Kézikönyve*. Kiadja a Magyar Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest 1980, 251–260.

²¹ Hézsér Gábor: *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kálvin Kiadó, Budapest 2002, 302.

bizonyoságot nyernek, hogy Isten áldása végigkíséri őket házaseletük útján”.²²

Nagy István kifejti, hogy minden lelkipásztornak tisztában kell lennie a házasságkötés teológiájával, mert ez meghatározza az esketési beszédet is. Ha a lelkész bizonytalan ebben a kérdésben, akkor mit várhatunk a házasságra lépőktől? – teszi fel a kérdést. Az ő értelmezésében nem a lelkész, sem az anyakönyvvezető, hanem a felek kötik a házasságot, és az egyházi esküvőn az a feladat, hogy az érvényes házasságra Isten áldását kérjük, istentisztelet keretében. Így összegez: „Tehát istentisztelet a házasságkötés lényege, amelyen Isten Igéje szól.”²³

A református *Ágendáskönyv* a szimbolikus istentiszteletként tárgyalja a házasságkötést, a szertartást „házasságkötés megáldása”-ként értelmezi és a cím alá zárójelbe odateszi a „házassági eskütétel” kifejezést is.²⁴ Az evangélikus értelmezés némileg eltér ettől. A Pröhle Károly-féle *Ágenda* a házasságot „a teremtő Isten rendje”-nek nevezi és az egyházi esketés feladatául „a házasság isteni rendjéről való bizonyoságtételt” jelöli meg. Különbséget tesz a „törvényesen érvényes” és az „Istennek tetsző házasság” között, és azt kéri a házasságtól, hogy „elfogadják és kövessék Isten rendjét, amely kölcsönös szeretetet és halálig tartó hűséget követel tőlük”. Az egyházi esketésen erről az isteni rendről való kétoldalú megbizonyosodás történik. Erről egyrészt a bibliaolvasás és a prédikálás, valamint a házasoknak feltett kérdések, másrészt a házasok tanúskodnak, akik házasságukat Isten és a gyülekezet elé viszik, és esküvel vállalják, hogy azt Isten szándéka és Jézus tanítása szerint akarják megélni. A házasokat ezután a lelkész „kötí egybe” Isten Igéjével és áldásával, majd a gyülekezet kéri rájuk Isten kegyelmét. Véleménye ez:

„az esketés tehát nem csak igehirdetési alkalom és a házasság megáldása. Nélkülözhetetlen eleme a házasságra lépők bizonyoságtétele arról, hogy házasságukat Isten rendje és tanítása szerint értelmezik, és ezt magukra nézve kötelezőnek vallják.”²⁵

Az unitárius teológia felfogása szerint a család a társadalom alapsejtje, ezért fontos, hogy a házasság által újonnan alakult család „valláserkölcsei keretek között” induljon. Ennek érdekében alakult ki egyházunkban is a házasság megáldása, vagy gyakoribb (de később meglátjuk, hogy helytelen)

²² Kozma Zsolt: *Liturgia. A református gyülekezeti istentisztelet elmélete*. Kiadja a Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár 2000, 71.

²³ Nagy István: *A kazuáliák homiletikuma*. Kiadja a Károli Gáspár Egyetem Hittudományi Karának Gyakorlati Tanszéke, Nagykovács 2004, 49–50.

²⁴ Vö. *A Magyar Református Egyház Istentiszteleti Rendtartása, A Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának kiadása*. Kolozsvár 1998, 97.

²⁵ Pröhle Károly: *Ágenda*. <http://liturgia.lutheran.hu/prohle-fele-agenda/esketes/view> (megnyitva 2011. május 13-án).

szóhasználattal az „esketés szertartása”. Az unitárius teológia nem tulajdonít az esketésnek misztikus vagy szentség jelleget, célját pedig ebben látja:

„általa a házasulandók előtt a családi életre vonatkozó isteni kinyilatkoztatást előtárjuk, azt megmagyarázzuk, s az abból folyó kötelességeik teljesítésére figyelmüket felhívjuk, a hűségkü szövegében foglaltakat a lelkükre kössük”.²⁶

Rácz Norbert egy frissen megjelent írásában így fogalmaz:

„A házasság unitárius megáldása találkozás Istennel, aminek a szertartás ad keretet. [...] Unitárius teológiánk szerint egyedül Istentől való az áldás, éppen ezért tudni és érezni kell, hogy a szertartás alatt Isten valóban jelen van, és életadó áldásával szentesíti azt.”²⁷

Az *Unitárius Istentiszteleti és Szertartási Rend* az „esketést” a „házasság megáldása”-nak nevezi, és a *Szertartások* című fejezetbe sorolja. Nem beszél teológiájáról, hanem csak néhány szempontot ajánl a lelkészek figyelmébe. Eszerint, az unitárius lelkész csak a törvényesen megkötött és igazolt házasságot részesítheti egyházi megáldásban, a szertartás helye a templom, de „indokolt esetben” az iroda vagy a családi ház is lehet. Eligazítást ad arra az esetre nézve, hogy felekezetiileg „tisztá” vagy „vegyes” házasságról van szó, figyelembe ajánlja a házassági előkészítőt, és közli az adminisztratív feladatokat. Eszerint az unitárius lelkésznek az a feladata, hogy a világi hatóság által megkötött házasságra Isten áldását kérje. Ez a felfogás meggyezik a református teológia imént idézett Ablonczy, Kozma és Nagy István által vallott felfogásával. Egy lényeges pontban azonban mégis van különbség. Míg a református teológia azt hangsúlyozza, hogy a házasság megáldása valójában istentisztelet (Ablonczy, Hézser és Nagy István), addig ez hiányzik az unitárius szóhasználatból. Mi egyszerűen csak „szertartásról” beszélünk. Az unitárius teológiai nyelvezet nem használja sem a „kazuália”, sem a „szimbolikus istentisztelet” kifejezéseket.

Véleményem szerint a házasság megáldásának esetében is ki kell mondanivaló, hogy olyan szertartás, amelyen a törvényes házasságot kötött pár házasságára és közös frigyére Isten áldását kérjük, *istentisztelet keretében*. Fontos hangsúlyozni, hogy liturgiailag nem a házasság megkötése történik, hanem az arra való áldáskérés. Ez pedig nem a házasok magánügye, hanem egyben gyülekezeti ügy is, ugyanis az ún. „hűségfogadalom”, ahogy mondani szoktuk, „Isten és a gyülekezet színe előtt” történik, és maga a lelkész is a gyülekezet képviselőjében [de természetesen, „felszentelt lelkészként”, „Isten embereként” is!] áll az „ifjú pár” előtt. (Ravasz László fontosnak tartja a gyülekezet jelenlétét és „bizonyoságtételét”, és az „esketési

²⁶ *Négy száz év: 1568–1968*. Kiadja az Unitárius Egyház, Kolozsvár 1968, 95.

²⁷ Rácz Norbert: Házasság megáldása. In: *Unitárius Kalendárium*. Kiadja az Unitárius Egyház, 2011, 95–96.

beszédet” tartja annak a „homiletikai aktusnak”, amely kifejezi ezt.)²⁸ A „páros vallástétel” kifejezés megállja a helyét, mert a házasulandók egyrészt Isten előtt tesznek fogadalmat „esküvel”, másrészt ígéretként ez is elhangzik emberi szóval a gyülekezet előtt.

Miért nem helyes a köznyelvben, de olykor még a szószéken is elhangzó „esketés” kifejezés? Röveden azért, mert nem fedi a lényegét. A templomban nem „esküvő” történik, a lelkész nem „esket”. A templomi istentisztelet keretében történő szertartáson a „házasság megáldása” történik. Azonban, ha hűek akarunk maradni ahhoz az unitárius szóhasználathoz, amely szerint az unitárius lelkész nem *áldást ad/oszt*, hanem *áldást kér* Istentől, akkor a leghelyesebb megnevezés a „házassági áldáskérés” lenne. Természetesen, elfogadjuk és használjuk a „házasság megáldása” kifejezést is, mert a templomi szertartásban a házasság megáldása történik!

4. A szertartás előkészítése – a jegyesbeszélgetés

Minden lelkész tudja, hogy a szertartás csak akkor lesz zavartalan és élményt nyújtó a házasság megáldására jelentkezők számára, ha – a számtalan feladatunk mellett – alkalmat keresünk annak tisztázására, hogy mi a házasság megáldásának liturgiája, hol a helyük a templomban, kinek mi a feladata stb. Nincs szánalmasabb annál, mint amikor a lelkésznek terelgetnie kell a csetlő-botló fiatalokat, akik ráadásul még az eskü szövegét is dadogva mondják végig! Nyugaton elképzelhetetlen az esketés az ún. „esküvőpróba” (*wedding rehearsal*) nélkül!

„A lelkész perspektívájából nézve, az esketés ceremóniának, mint istentiszteleti alkalomnak a sikere az esküvő előtti próbán múlik! [...] A próba a legjobb és a leglogikusabb helye annak, hogy megvessük a szertartás alapjait, kiváló alkalom arra, hogy a lelkész már az elején megérttesse a résztvevőkkel az esketés fontosságát és szentségét.”²⁹

A próba abból áll, hogy a házasulandókat bevezetjük a templomba, ismertetjük velük a szertartás egyes elemeit, megmutatjuk és begyakoroltatjuk be- és kivonulásukat, elmondatjuk velük az eskü szövegét, és tisztázunk velük minden lehetséges kérdést. Ez meg is történik a legtöbb egyházköztségben. Azonban – és ezt tudomásul kell vennünk – ez még nem elégséges! Ha csupán ennyit teszünk, csak ráerősítünk arra a véleményre, hogy az egyház csupán szolgáltatás végez, és nem használjuk ki azt a hihetetlen potenciált, amely a házasságkötés előtti találkozásokban rejlik!

A lelkészeknek nemcsak a szertartás előkészítésében, hanem a házasságra való felkészítésben is segíteni kell! Ezt az egyházak már gyakorolják,

²⁸ Vö. Ravasz László: *i. m.* 244.

²⁹ Mosser, David N: *You Do? I Do! Preaching For Weddings*, <http://www.preaching.com/resources/articles/11550575/> (megnyitva 2011. május 18-án).

különböző elnevezések alatt: „jegyesoktatás”, „jegyesbeszélgetés”, „házassági felkészítő”, „házasságkötési előkészítő” stb. Katolikus és evangélikus szóhasználatban legtöbbször „jegyesoktatás” a neve, a reformátusoknál inkább a „jegyesbeszélgetés”. Ez utóbbi kifejezést tartjuk a legmegfelelőbbnek. Az unitárius egyház hivatalosan nem rendeli el ezt a gyakorlatot, bár az istentiszteleti és szertartásrend ajánlja a lelkésznek:

„tartson házasságkötési előkészítőt, ismertesse egyházunk hitfelfogását a házasságról és a családról, különös tekintettel a gyermekáldás vállalására”.³⁰

Óriási áttörésnek tartjuk, hogy a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara 2010 őszétől kötelező tantárgyként oktatja a magiszterképző szakon a jegyesekkel való beszélgetés módszertanát.³¹ Ezzel talán megvalósul az az elképzelés, hogy az eljövendő unitárius lelkésznevezettek tagjai szakszerűbben fogják végezni a házasságra való felkészítést, úgy, mint lelkigondozói munkájuk egyik sarokkövét.

Most még ott állunk, hogy nagy a változatosság a jegyesbeszélgetés terén. Van, ahol minden a házassági szándék bejelentésének alkalmára korlátozódik, és vannak helyek, ahol a lelkész komolyan veszi ezt a munkát és többször is tart felkészítőt a jegyeseknek.

Már Makkai Sándor is sürgette a jegyesekkel való beszélgetést:

„Az élettársválasztás nagy kérdésében a lelkigondozásnak a gyülekezet tagjai ismeretében nemcsak megkérdeztetés esetén, hanem az előkészítő gondozás rendjén is segítségül kell lennie. A lelkipásztor több alkalommal beszéljen a jegyesekkel a házasság lelki feltételeiről, próbáiról, Istenre való építettségéről. Imádkozzék velük, az Igét, melyről esketési beszédét fogja tartani, adja kezükbe.”³²

Manfred Seitz német homiletikus már 1975-ben azt írja, hogy a jegyesbeszélgetés elengedhetetlenül szükséges a házasságkötési ígéretekre való felkészülésben. Homiletikai, katekétikai és lelkigondozói szempontok miatt is fontos a rendszeres találkozás. A homiletikai aspektus fontos a lelkésznek, mert megismeri a házasulandók gondolkodását, egyházi kötődését, műveltségét, sőt akár jellemét is, és a beszélgetés közben már egy-egy textus, vagy akár a majdani beszédben használható gondolat is felbukkanhat. A katekétikai szempont abban nyilvánul meg, hogy a házasulandóknak hittani, erkölcsstani, egyházismereti információkat nyújthatunk – nem oktatói, hanem tanítói-felvilágosító jelleggel. A lelkigondozói aspektus pedig azt a biztonságot jelenti, amelyet a lelkész nyújt, azáltal, hogy segíteni próbál a

³⁰ *Unitárius istentiszteleti és szertartási rend*. <http://unitarius.org/data/eue/show.aspx?pageid=20#esketes>.

³¹ Oktatója Ferenczi Enikő mentálhigiénés szakember.

³² Makkai Sándor: *Poimenika. A személyes lelkigondozás tana*. Budapest 1947, 350.

házassággal kapcsolatos lelki sebek és keletkező családi gondok gyógyításában.³³

Hézszer Gábor arra figyelmeztet, hogy a házasságkötésre való elkészítésnek nem az esküvő előtt kell történnie, hanem meg kell jelennie már a gyülekezeti ifjúsági munkában, ahol a csoportos munka segít a fiataloknak az önálló házassági elképzelések kialakításához. Így a házasságkötés egyházi megáldása ünnepélyesen zárja le ezt a folyamatot. A legtöbbször nem történik meg ez, s ezért sok házasulandó csupán ad hoc felkészítést kap. Pedig ez igen fontos lenne, nemcsak a szertartás, hanem a pár lelki egészsége szempontjából is. Ezek a beszélgetések megalapozzák a lelkész és a pár közötti kapcsolatot: a lelkész betekintést nyer abba, hogy a házasulandók milyen családi értékrendszereket visznek a házasságba, mik az erősségeik, mik a gyengéik stb. Így a beszélgetések nemcsak „az esküvőre”, hanem a jövőre irányulnak. Hézszer Gábor házi feladatot is ad a házasulandóknak, akiknek az a feladata, hogy fogalmazzák meg saját fogadalomtételüket, majd közös fogadalmukat is, hogy ezáltal még jobban megismerjék saját, de partnerük hitét is. Ezt pedig felolvassák az istentiszteleten, a hivatalos fogadalom mellett. A felkészítésbe bevonja a tanúkat is, azért, hogy tudatosítsa bennük, hogy a szertartáson nemcsak egyszerű statisztákként vesznek részt, hanem „felelősséget vállalnak a házaspár további életútja iránt”.³⁴ Ez a gyakorlat az amerikai unitárius/univerzalista hittestvéreinknél is megvan és sok esetben helyettesíti a „hivatalos” fogadalomtétel szövegét is.

Fekete Károly azt ajánlja, hogy a beszélgetés legyen „áhítatszerű”, minden alkalommal legyen bibliaolvasás és imádság, beszéljük végig a házasságkötési istentisztelet liturgiáját, elemezzük az esküszöveget, mutassunk rá az egyes elemek jelentésére és fontosságára, hogy a házasulandók értsék meg a szertartás lényegét.³⁵

Az utóbbi években számtalan jó könyv és tanulmány látott napvilágot a jegyesbeszélgetés módszertanáról.³⁶ Ezek közül klasszikusnak számít néhai Csiha Kálmán püspök tanulmánya. Rövid bevezetőjében a jegyesbeszélgetés fontosságáról ír, ahol is a házasság „útjelző tábláiról” kell beszélni, egyszerűen és pasztorális hangnemben. Két fő részre osztja tanulmányát: az első részben a református esketési szertartáson használt esküszöveg jelentését magyarázza, ismerteti a benne megfogalmazottak teológiáját, de mai

³³ Idézi Fekete Károly: Házasságkötési igehirdetésünk. In: *A gyülekezetépítés szolgálatában*. Budapest 2000, 94.

³⁴ Vö. Hézszer Gábor: *i. m.* 302–303.

³⁵ Fekete Károly: *i. m.* 95.

³⁶ Vö. Nemes Ödön: *Párbeszélgetések. Kapcsolatteremtő munkafüzet házasságra készülőknek*. Harmat Kiadó – Új Ember Kiadó, Budapest 2006. Szarka Miklós: A házassági előkészítő beszélgetés mai problémái. In: *Református Egyház* 1974, 200; Bence Imre: Jegyesoktatás a budavári gyülekezetben. In: *Lelkipásztor* 2004/10, 385–389. Koczorné Heinemann Ildikó: Lesznek ketten egy testté. A jegyesbeszélgetés pasztorálpszichológiai vizsgálata. In: *Lelkipásztor* 2006/12, 447–453; Uő: *Lelkipásztor* 2007/2, 47–54.

üzenetét is; a második részben az eskü szövegének központi részét alkotó „szeretem” szó elemzésével mondja el a jegyeseknek, hogy miként érdemes boldognak lenni, hogyan gondozhatják lelküket és élhetnek Jézus közelében, mit lehet tenni a „gyógyító estéken” és az ünnepeken, illetve hogyan kell fogadni Isten családjában a házaseset gyümölcsét, a gyermeket. Azzal bátorítja a házasulandókat, hogy Isten valami szépet indított el életükben, és örködik fölöttük azáltal, hogy nevük sok helyre fel van írva: szüleik szívébe, egymás szívébe, az anyakönyvbe, de mindenekelőtt Isten szívébe.³⁷

Rác Norbert írásából³⁸ megtudhatjuk azt is, hogy ő miképpen jár el. A szertartás számára már akkor elkezdődik, amikor a találkozás dátumát rögzítik. Az első találkozáskor azt vizsgálják, hogy kik az ifjak, milyen az egymással való kapcsolatuk. A találkozás helye az iroda, de utána feltétlenül a templom is, ahol az emberek vagy megnyílnak, vagy egyre jobban feszélyezi őket a nyílt tér. Megkérdezi tőlük: mi az, ami összeköti őket? Van, aki meglepődik, de a legtöbb pár jó válaszokat tud adni erre. Beszélnek vallásról, hitről és áttekintik a szertartást. Közben a lelkészben már megszületik egy-egy bibliai textus, megfogalmaz egy-egy jó mondatot is, ami hasznosítható lesz az esketési beszédben. A jegyesbeszélgetés nem ér véget a szertartással, a lelkész és a házások az ünnep után is találkoznak, hogy szorosabbra fűzzék az egyházzal való kapcsolatot.

Összefoglalásként hangsúlyozni kell, hogy a jegyesbeszélgetés csupán csak egy állomás a házasságra való előkészítés hosszú folyamatában. A jó gyülekezeti lelkész elkezdte ezt a munkát a konfirmációra való felkészítésben, folytatja az ifjúsági csoportokban, illetve szószéki és bibliaórás szolgálataiban. Ez a kapcsolat nem ér véget a szertartással. Olyan felelősen érző és gondolkodó, öntudatos embereket próbál nevelni, akik elfogadják, hogy a „házasságok az égben köttetnek”, és az emberek közötti örök szövetség pecsétje által válnak teljessé.

5. Az esketési beszéd

5.1. Textusválasztás

A lelképásztorok azzal a gonddal küszködnek a kazuáliák esetében, s így a házasság megáldásánál is, hogy nehéz eldönteniük: mi beszédükben a fontosabb? Maga a „casus”, ami miatt az esemény létrejön, vagy az az evangélium, amely minden esetben hirdető? A homiletikusok ebben egyetértenek:

„a kazuális szolgálatban az Ő [ti. Isten] Igéje szól, igehirdetés történik. Az igehirdetésre a konkrét casus ad alkalmat, de itt be is fejeződik annak 'hatásköre'. A továbbiakban Isten Igéjének, a textusnak kell

³⁷ Vö. Csiba Kálmán: A jegyesbeszélgetés. In: *Jeruzsálem kőfalai alatt. Tanulmányok és prédikációk*. Szemle Füzetek, Kolozsvár 1993, 74.

³⁸ Rác Norbert: *i. m.* 93–95.

meghatározni az igehirdetést. Más szóval? A kazuáliák esetében nem az alkalom, a konkrét élethelyzet 'diktál', hanem Isten Igéje 'uralja a terepet', anélkül, hogy figyelmen kívül maradna, milyen alkalomból szólal meg."³⁹

Ahhoz, hogy a textus „uralja a terepet”, jól kell megválasztani. Több helyütt olvashatunk textusjavaslatokról,⁴⁰ ezeket alkalomadtán lehet használni. Fekete Károly pozitívan áll a kérdés mellé, amikor azt mondja, hogy az esketés alkalmát jótékonyan befolyásolja az, hogy a beszédhez textust kell választani, és ennek kapcsán

„a textus előrebocsátása azt is jelenti: a textusból, a textuson át! A textus kötelezi az igehirdetőt, hogy ne mondjon mást, többet, mint ami a textusból következik.”⁴¹

Így megvalósítható az, hogy

„az esketési igehirdetés tehát ne a házasságról, mint témáról, hanem a textusról, mint Istennek a házásokhoz szóló üzenetéről szóljon”.⁴²

A textus biztosítja a beszéd prédikáció-jellegét, és ha a lelkész azt alapigének, illetve alapgondolatnak tekinti, akkor rá, mint „sziklaalapra”, felépítheti mondanivalóját.⁴³ Ez nagyon lényeges szempont, mert a textus fogja megszabni a házasság megáldásának azt a lényeges vonását, amely szerint a lelkész akkor lesz több az anyakönyvvezetőnél, ha a házásoknak nem az emberi jókívánásokat, az állambiztosította jogokat stb. fogja előtárni, hanem megpróbálja megfogalmazni azt az isteni üzenetet, amely a bibliai ki-jelentésben megtalálható!

„Az esketési igehirdetés textusa is ige, a teljes Szentírás. Ezen belül azonban a házasságról, mégpedig a keresztény házasságról való igei tanítás áll az érdeklődés középpontjában. [...] Úgyelni kell, hogy át ne tolódjék a súlypont Istenről az emberre, hogy Isten dicsősége helyére ne a házasfelek céljai és teljesítményei kerüljenek. Ugyanakkor mégis tudni kell, hogy minden alkalom Isten előkészítő csodája, amit nincs jogunk mellőzni.”⁴⁴

Itt is lehet alkalmazni a „rákeresés” módszerét, azaz olyan textusok választását, amelyek valamilyen okból kifolyólag „illenek” az ifjú párra.

³⁹ Péter-Szarka Katalin: *i. m.* 207.

⁴⁰ Vö. Ravasz László: *i. m.* 247. Szenes László: Esketési textuárium. In: *Református Egyház* 1972, 12–15. Nagy István: *i. m.* 65–66. Pröhle Károly: *i. m.* 382–385.

⁴¹ Fekete Károly: A házasságkötési igehirdetés. In: *Homiletika*, Debrecen 1993, 131. Uő: Házasságkötési igehirdetésünk. In: *A gyülekezetépítés szolgálatában*. Budapest 2000, 98.

⁴² Uo.

⁴³ Uo.

⁴⁴ Ablonczy Dániel: *i. m.* 253.

Természetesen, mindezt azzal a „homiletikai fegyelmezettséggel” kell tenni, melynek alapján tudjuk, hogy a bibliai üzenet egyetemes, azt nem lehet „egyénekre”, vagy – ebben az esetben – „párookra” leszűkíteni. Ennek ellenére, az élet kínál olyan eseteket, amelyek valamely bibliai történetnek az analógiái, és így a gondosan megválasztott üzenet nagyobb hangsúlyt, mélyebb jelentést kaphat a házasulandók életében!

Ablonczy Dánielnél szebben nem tudjuk mondani:

„Az esketési igehirdetésnél is elől kell járnia a textusnak. Nem szókból, mégcsak nem is a jó rend kedvéért. Az igeolvasás, mint a textus előrebocsátása, azt az alapállást jelenti: Így szól az Úr! A textus az igehirdetőt és a gyülekezetet egyaránt arra inti, hogy Isten maga kíván szólni velünk.”⁴⁵

Azonban ez is megszívlelendő:

„szolgálni kell a textussal, de nem kiszolgálni a várakozást. A lelkész nem díszítőelem (Dekorationsfigur), akit megrendelésre használhatnak a megbízást adók, vagy felfogadók.”⁴⁶

A jó textus már felolvasáskor hatást vált ki. Sokan, ha egyébre nem is, de esketési textusukra emlékezni fognak, és úgy tekintenek rá, mint házasele-tüket meghatározó bibliai elvre. Éppen ezért fontos, hogy legyen lehetőleg rövid, könnyen érthető, olyan, amilyent a házások „elvihetnek magukkal”, és könnyen idézhetik. A textus lehetőleg legyen buzdító jellegű, és hangsúlyozza, hogy a házasságkötés „Isten színe előtt” történik, erősítse a szövetség érzését, adjon életre szóló feladatot is. Lehet megállapítás, de lehet felszólító, tanácsoló jellegű is. Figyeljünk oda a bibliai szövegekörnyezetre is, mert a kontextusból önkényesen kiragadott részek helyenként humoros vagy kínos helyzetet teremtenek. Példa erre a Ruth könyvéből származó, egyébként csodálatosan és inspirálóan ható rész: „Mert ahová te mégy, odamegyek, ahol te megszállsz, ott szállok meg. Néped az én népem, és Istened az én Istenem. Ahol te meghalsz, ott akarok meghalni én is, ott temessenek el engem! Úgy bánjék velem az Úr most és ezután is, hogy csak a halál választ el engem tőled!” (Ruth 1,16), amely – akárhogy is csúríjuk-csavarjuk – mégiscsak egy meny vallomása az anyósnak, és sokszor ennyi elég, hogy a gyülekezet, ennek hatására, ironikus „haveri körre” váljon, veszélyeztetvén a szertartás komolyságát. Igaz, van olyan vélemény is, amely szerint – a lelkész megfelelő felvezetésével – ez a textus is használható a házasságkötés megáldásakor. (Ezzel én magam is egyet értek, mivel az igehelye mély üzenetet tartalmaz.)

Megjegyezzük, hogy még a 20. század közepén sem volt egyértelmű a textushasználat. Pl. az 1943-ban megjelent, az Egyetemes Unitárius Lelkészkör

⁴⁵ Ablonczy Dániel: *i. m.* 253.

⁴⁶ Ernst Langét idézi ifj. Fekete Károly: Gondolatok a kazuális igehirdetésről. In: *Igazság és Élet* 2008/1, 136.

által kiadott *Unitárius Szószék* olyan esketési beszédek közül, amelyeknek egyike sem íródott bibliai textusra (a beszédekben többször előfordulnak bibliai hivatkozások). A helyzet később változott, és így az 1971-ben, 27 esztendőnyi kényszerzünet után újraindított *Keresztény Magvető* egyházi folyóiratunkban megjelent házasságmegáldási beszédek textusra íródtak, és ma már nem tudjuk elképzelni az esketési prédikációt textus nélkül.

5.2. A prédikáció lényege és tartalma

A beszéd textusa arra kötelezi a lelkészt, hogy az „esketési beszéd”-re úgy tekintsen, mint prédikációra. Ha ez így van, akkor rá a prédikáció általános szabályai érvényesek. Christian Grethlein mondja, hogy a jegyesbeszélgetés alkalmával előfordul, hogy a házasulandók azt javasolják diszkrétan a lelkésznek, hogy ne teológikusként, hanem sokkal inkább „pásztori” minőségében mondjon beszédet.⁴⁷ Ezt a nyomást az itthoni lelkészek is érzik, és komolyan meg kell küzdeniük azzal, hogy az ún. „elvárások” ne nyomják el azt, ami valójában elsődleges feladatunk.

Általánosan: ez nem más, mint az „evangélium hirdetése”, ez esetben is annak a „jó hírnek” az átadása, amely azt mondja ki, hogy Isten a biztosítéka a házasság frigyének. Tehát ekkor is a bibliai igazságokat kell átnyújtani az ifjú párnak, megfelelő pasztorális attitűddel. Mivel ez kazuális szolgálat, ezért természetesen figyelni kell az alkalom különleges voltára és annak körülményeire. Vigyázni kell azonban arra, hogy az alkalom ne nyomja el a bibliikumot, de azért az alkalom is kapjon kellő helyet. Mint a kazuáliáknál általában, itt is az egészséges egyensúly létrehozására kell figyelni. Tudomásul kell venni:

„az esketési istentisztelet sem nem házassági tanácsadás, sem nem lakodalmi köszöntő, nem a hangulatnak kedvező tószot, nem pohárköszöntő. Az alkalom, az Isten Igéje alkalma! Az, hogy a házasok, család, ismerősök együtt vannak a házasságkötés alkalmából Isten házában, azt jelenti (ha belátták, ha nem), hogy istentiszteleten vannak együtt. Ennek a lehetőségnek (alkalmas időnek) megragadása az Isten szolgájának boldog terhe és megrendítő kötelezettsége.”⁴⁸

A textusszerűség és a bibliai üzenet hirdetése a garancia arra, hogy a templomban elhangzó beszéd több lesz, mint amit előtte az anyakönyvvezető vagy netán a vőfély mondott. Házasságról, boldogságról, jogokról stb. szólnak ezek a beszédek – mind emberalkotta, emberfüggő, dolgokról. A mi feladatunk Isten „beépítése” ebbe az emberi szövetségbe, hogy érezhető legyen: ami történik az Ő gondviselésének hatalma alatt áll. Az ifjak-

⁴⁷ Grethlein, Christian: *Grundinformation Kasualien. Kommunikation des Evangeliums an Übergängen des Lebens*. Vandenhoeck & Ruprecht 2007, 256.

⁴⁸ Ablonczy Dániel: *i. m.* 253.

nak érezniük kell, hogy a templomi szövetségkötés által – Gyökössy Endre könyvének címét kölcsönözve – ezután már „Ketten – hármásban” lesznek.

„Ügyelni kell, hogy át ne tolódjék a súlypont Istenről az emberre, hogy Isten dicsősége helyére ne a házasságok céljai és teljesítményei kerüljenek. [...] Az esketési igehirdetés tehát ne a házasságról, mint témáról, hanem a textusról, mint Istennek a házasságokhoz intézett üzenetéről szóljon.”⁴⁹

Ha egyetlen mondatban próbáljuk meghatározni az esketési beszéd mi-
benlétét, akkor talán helytálló ez a megállapítás: az esketési beszéd olyan prédikáció, amelyben bibliai üzenet által kérünk áldást a házasulandók életére, tudatosítva bennük, hogy házasságuk szövetségkötés Istennel és egymással.

Ravasz László arra figyelmeztet, hogy a beszéd ne legyen az ünnepi alkalom hangulatának lefestése, sem a helyzet ecsetelése, hanem legyen „komoly bizonyosságtétel” arról, hogy a házasság szent kötelék. Biztassa a fiatalokat, ne ríkassa meg őket az elhunyt családtagok emlegetésével, ne riassza őket azzal, hogy az élet nehéz, és ki tudja, hogy milyen nehézségeket kell majd leküzdeniük. A beszéd mutassa meg, hogy az Istenbe vetett bizalom szilárd alap, a jézusi tanítás követhető út, a szeretet ereje sokat segít:

„A beszéd nemcsak liturgiai manifesztáció a házasság eszményi mi-
vóltáról, hanem homiletikai alkotás, amelynek természetében rejlik, hogy egy létező állapotot egy eszményi állapot felé lendítsen emennek értékeivel.”⁵⁰

Szívünk szerint szól Francis C. Rossow amerikai homiletikus:

„Az esketési szertartáson hirdettessék az evangélium, ez legyen ügyesen összekötve a prédikáció elsődleges témájával, a házassággal, és ez az egyedi összekapcsolás vonzó, megnyerő legyen. [...] Legyen teológiai alapja, de legyen gyakorlatias is. Foglalkozzék a házasság misztériumával is, ne csak a mindennapi élet nehézségeivel. [...] Beszéljen Isten szeretetéről is, amely összeköti a házasulandókat.”⁵¹

A prédikáció szóljon arról, hogy a házasságkötésben Isten áldása válik egyértelművé; mondja el, hogy ez összetett szövetségkötés a fiatalok és Isten között, s beszéljen arról, hogy a házasság alapja a jézusi evangélium. Szóljon arról, hogy ez olyan sorsközösség, ahol a feleknek komoly „munkát” kell kifejteniük ahhoz, hogy házasságuk tartós legyen. Mondja el, hogy szükséges a komoly elkötelezettség, ki kell alakítani a mi-tudatot, áldozatot kell vállalni egymásért. Beszéljen a hűségéről, az örömről, a kölcsönösségről és a szeretet-

⁴⁹ Ablonczy Dániel: *i. m.* 253.

⁵⁰ Ravasz László: *i. m.* 246.

⁵¹ Rossow, Francis C.: *Toward Wedding Sermons with Substance*. <http://www.preaching.com/resources/articles/11566906/> (megnyitva 2011. május 18-án).

ról, és tegye mindezeket úgy, hogy szavain érződjenek át az a hit és a vallásosság, amely segíthet az ifjaknak. Ragyogjon fel előttük az evangélium, legyen világos számukra, hogy melyek azok az erőforrások, amelyekre támaszkodhatnak. Hirdesse, hogy a házasság hivatás, amelyet lehet és kell vállalni, s mondja el, hogy az áldást kérőkön Isten válasza nyilvánvalóvá lesz.

Manfred Seitz ezt tanácsolja: ha a prédikációban a házasságról is beszélünk, akkor hat fő témát kell érintenünk. El kell mondanunk, hogy 1. miként jön létre a házasság a társkeresők és Isten gondviselésének közös „munkája” alapján; 2. a jó házassághoz az szükséges, hogy a felek elfogadják ezt: házasságkötésük révén két különálló világ fog találkozni; 3. a házasság a benne élők közös növekedésére nyújt lehetőséget; 4. mit bír el a házasság; 5. mi az, ami árthat a házasságnak; illetve – és ez rendkívül fontos – 6. a házasság olyan észrevétlenül „mélyülhet el” a házások és Isten segítségével, mint az észrevétlenül növekedő mag.⁵²

Mindezeket nem kell minden egyes esketési prédikációban elmondanunk, viszont az evangéliumnak úgy kell megszólalnia, hogy az segítő kezdet nyújtson a házasságra lépőknek. Éreztetni kell, hogy ebben a komoly döntésben nincsenek egyedül: Isten őrökdi a megkötött szövetség fölött.

A beszédben legyen költőiség, a lelkész szavain érezni lehessen az örömet, amely átjárja lelkét. Legyen benne hálaadás az „örömszülők” iránt, akik felnevelték az ifjakat; hangsúlyozza a gyülekezet örömét e nagyszerű alkalom felett; és legyen élménykeltő: „kívántassa meg” a házasságot másokkal is. Lehet benne személyesség is, hogy a házasulandók még inkább magukra vonatkoztassák az üzenetet (felhasználhatjuk kedvenc textusukat és versidézeteiket, természetesen megfelelő fegyelmességgel, hogy ezek el ne nyomják a lényegét). Pásztori hangon kell szólnunk. A házaspárt szólítsuk meg név szerint; de kerüljük a visszatetszést keltő túlzott bizalmaskodást.

Prédikáljunk gyülekezetszerűen, tudva azt, hogy a gyülekezetet most az ifjú pár, az őket ünneplő násznép és az anyagyülekezet alkotja. Tudatosítsuk magunkban, hogy szavainkkal akaratlanul is lelkigondozást végzünk. Az evangéliumot sokszor olyanok is hallgatják, akik valamikor őszinte lelkesedéssel álltak a „templom piacán”, de a hétköznapi megnyomorították házasságukat. A prédikáció gyakran az ilyen emberek lelkében indíthat el valamilyen gyógyító folyamatot, s ők lehetnek azok, akik újabb reménységet kaphatnak. Vonjuk be őket is a prédikáció üzenetének címzettjei közé. Mondjuk el, hogy milyen nagyszerű dolog Isten „szent terében” szövetséget kötni, megáldani egy köteleket, amely összeköt valakivel, és amely így erőssé válik.

Lényeges a szülőkhöz is szólni. Természetesen a beszédben nem lehet elvégezni azt a lelkigondozói munkát, amely különben szükséges. Ezt személyes beszélgetéseken kell megtenni, amikor végigbeszéljük a gyermekek „kirepülésével” létrejövő válságot, hogy ti. egyrészt búcsút kell venniük

⁵² Breit, Herbert – Seitz, Manfred: *Trauung*. Calver Verlag, Stuttgart 1975, 28–29.

eddigyi helyzetüktől; másrészt pedig, meg kell tanulniuk szembenézni az új helyzettel.⁵³ De a beszéd meg kell hogy fogalmazza azt a bizonyosságot, hogy a fiatalok életútját Isten őrzi, és ők hálásak lehetnek azért az áldozatokért, amelyet a szülőknek értük hoztak.

A formai szempontok tekintetében a homiletikusok véleménye megegyezik abban, hogy röviden, 10–12, maximum 15 perc alatt kell átadnunk az üzenetet. Egyszerűen, mégis hitelesen kell beszélnünk. Világos üzenettel, jól felépített beszéddel kell előállnunk. Pásztori hangvétellel, testvéri szeretettel kell megszólalni (a jegyesbeszélgetés már megvetette ennek alapját). Nem a nagy szavak helye ez, hanem a reményteljes beszédé. Furcsa lenne intim részleteket felfedni a hallgatóság előtt, visszatetsző a házasulandók ifjúkori történeteinek felevenítése. Hangunkon is érződjék az evangélium melegsége, az „Isten házába” hívó szó komolysága. Nemcsak a fiatalokhoz szólunk, mindenki felé kell fordítanunk tekintetünket. Az újonnan alakult családi gyülekezetet befogadja a nagyobb gyülekezet, és ezt mindenkinek éreznie kell. Az úrasztala mellett csodálatos emberi közelség érződik, a „templom piaca” amúgy is „megszentelt hely”, ahol átélhető, hogy szavaink „isteni mérlegre” is helyeztetnek. Érződjék rajtunk, hogy bármilyen házasságban is élünk, benne Isten és hitvestársunk szeretetét érezzük. Legyen nyilvánvaló, hogy amit mondunk, azt komolyan is gondoljuk. Egyetérthetünk azzal, hogy

„[...] az esketési igehirdetésre szinte gondosabban kell készülni, mint a gyülekezeti igehirdetésre. Ennek rövid, tömör, jól fogalmazott és tagolt üzenetnek kell lennie. Nemcsak azért, mert a hallgatóságunk türelmetlen vagy siet, hanem, mert az előttünk álló két ember azon a napon annyi mindenre figyelt már, és figyel még. Csak azt képes megőrizni, ami megragadta, és amit magával tud vinni.”⁵⁴

Christian Grethlein azt ajánlja, hogy a házasságkötési prédikációt eleve ünnepi beszédként készítsük elő, és ez segít nekünk abban, hogy „vízszintes” és „függőleges” irányba is mutasson: egyrészt tudatosítja azt a közösségi érzést, ami miatt egybegyűlt az ünneplő násznép; másrészt ez egyértelműen a transzcendens felé, Isten felé fordítja a figyelmet.⁵⁵

A beszéd felépítésére nem lehet receptet adni. Személyes gyakorlatunkban, a beszéd *bevezetőjében* tudatosítjuk az alkalom rendkívüliségét, a szertartás mibenlétét.

Ez után, a *tárgyalás* rendjén következik annak a bibliai textusnak a kifejtése, amely tartalmazza azt az isteni üzenetet, amely az élet eme jelentős fordulópontján mindenki számára eligazító lehet.

⁵³ A kérdésről ld. bővebben: Hézszer Gábor: *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kálvin Kiadó, Budapest 2002, 303–304.

⁵⁴ Ablonczy Dániel: *i. m.* 258.

⁵⁵ Grethlein, Christian: *i. m.* 256.

A *gyakorlati alkalmazásban* az üzenet a házások sajátos helyzetére nézve fogalmazzuk meg, és verssel, idézettel ékesíthetjük a mondanivalót.

A *befejezés* tartalmazza az áldáskérést, azt az áldást, amely „csak itt, csak most”, a templomban történhet meg; végül a gyülekezet és „az egyház” jókívánságait is tolmácsolhatjuk.

Ezenkívül helyet biztosíthatunk a „couleur locale”, a „helyi elem” megszólaltatásának, hogy ti. miért fontos, hogy *ebben* a templomban, a *mi* (hagyomány, történelem, lelkiség stb.), amelyek közösségünkben történik a házasságkötés? Melyek azok a helyi erőforrások kiegészíthetik az isteni áldás hatásának valóságát?

Az unitárius szóhasználatban az esketési beszéd/prédikáció kifejezés helyett gyakran találkozunk az „esketési agenda” kifejezéssel. Már Ferencz József is említi:

„[...] ezután az úgynevezett esketési beszédet (Agenda – sic!) tartja meg, mit a gyülekezet állva hallgat végig”.⁵⁶

Sokkal jobbnak tartjuk az „esketési prédikáció” megnevezést, mert ez egyrészt megszabja az elmondandó beszéd műfaját, másrészt arra kötelez bennünket, hogy a prédikáció homiletikai szabályai szerint járjunk el!

Végezetül, egyetértünk azzal a megállapítással, hogy

„az egyház nem attól válik meghasonlottá önmagával, ha nem halad a korral, hanem akkor, ha lényegéről lemondva a szolgáltatások egyik-eként definiálja magát. Isten Igéje ma is aktuális, ezért a kazuáliák részben kihívást jelentenek, részben lehetőséget adnak arra, hogy az ember egzisztenciális szükségleteit maradéktalanul betöltő Istennek az üzenete hangozzék fel”.⁵⁷

5.3. Buktatók

Az esketési prédikáció buktatóit Fekete Károly, Ablonczy Dániel tanácsai, valamint személyes tapasztalatok alapján ismertetem:⁵⁸

Az egyik buktató az, hogy az esküvő által generált hangulatban a lelkész elfeledkezik a lényegről, ő maga is elvesz az „alkalom érzéstengerében”. A szaknyelv ezt úgy nevezi, hogy „kázusban ragadunk”. Ilyenkor szokott megtörténni az, hogy a lelkész érzélgős sztorikat mond a házasságról, ismerteti a fiatalok egymásra találása történetének kulisszatitkait, és közben megfélekedezik legfontosabb feladatáról, az evangélium hirdetéséről.

⁵⁶ Ferencz József: *Egyházzsartartási dolgozatok (Agenda)*. Franklin Társulat, Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest 1878, 129.

⁵⁷ Péter-Szarka Katalin: *i. m.* 207.

⁵⁸ Vö. Ablonczy Dániel: *i. m.* 258. Fekete Károly: *A házasságkötési igehirdetés* 132. Uő: *Házasságkötési igehirdetésünk*. In: *A gyülekezetépítés szolgálatában*. Budapest 2000, 96–97.

Gyakori hiba, hogy az esketési prédikáció valójában házassági tanácsadás lesz, amelyben a lelkész ecseteli a házasulandók feladatait, kötelezettségeit stb., és beszédéből teljesen hiányzik az az igei többlet, amiért a fiatalok a templomba jöttek.

Hiba a folyamatos moralizálás is, a házasság szentségére való szüntelen figyelmeztetés. Az ilyen katekétikai jellegű tanításokat a jegyesbeszélgetésben kell elmondani, egyébként is a túlzott igény elbátortalaníthatja a fiatalokat.

Buktató az is, ha a lelkész ideális képet fest a házasságról, hogy ti. ez most már minden vágyuk beteljesülését hozta. Valójában a házasság nem révbe érés, hanem új kezdet, amelyhez Isten áldását és segítségét kérjük. Az sem helyes, ha a házasságot úgy ecsteljük, mint amely – a köznyelv szerint – az „aranykor végét”, a „szabadságvesztést”, a „rabigát” stb. jelenti. Az ifjú párt a mindennapi megélhetés gondjaival sem szabad riogatni, mert ez semmiképpen nem illik bele az ünnep magasztosságába.

Az sem helyes, ha beszédünk kizárólag a házasság bibliai alapjairól szól és ezt egyházi tanításokkal fűszerezzük. Ne „oktassuk ki” így a fiatalokat. Ha csak ennyiből áll a beszédünk, ez olyan „tanprédikáció”, amely nem lesz sem pasztorális, sem egyedi, sem inspiráló, és elveszíti azt a többletét, ami miatt a párnak érdemes volt a templomba jönni.

Visszatetsző, ha az ifjú, ráadásul „szingli” lelkész „osztja az ész” a házasságról, áldásairól pedig úgy beszél, mintha naponta élne benne. Hasonlóképpen a rossz házasságban élő lelkész szájából is visszás hallani az idealizáló mondatokat. Mindkét esetben segíthet a jól megválasztott textus, valamint annak mondanivalójához és dinamikájához való alkalmazkodás.

Vigyázni kell az „exkluzivista” nyelvezetre is. A „nem jó az embernek egyedül lenni”-szerű bibliai tanítás túlhangsúlyozásával fájdalmat okozhatunk azoknak, aki az önhibájukon kívül egyedülálló maradtak. Kívánatos a házasságban élés, de az egyedülálló is élhetnek teljes életet.

Arra is figyeljünk, hogy ne idealizáljuk „az otthont”, amely a házasságkötéskor legtöbb esetben mégcsak nem is létezik, hanem távoli remény, megvalósítandó feladat. Ne mondjuk, hogy a házasság „csak akkor” válik teljessé, ha gyermekáldással társul, mert helytelen az a szemlélet, hogy a házasság kizárólagos célja a gyermekáldás. De mondjuk el, hogy gyermekek születése kívánatos és örömdetes, azonban ne úgy, mintha enélkül nem lenne igazi a házasság. A házasságnak nem célja, hanem gyümölcse a gyermek!

Hangsúlyoznunk kell, hogy e buktatóknak mindig van valamennyi igazságalapja. Nem azt jelenti, hogy ne beszélhünk a házasság bibliai alapjairól, a szertartás lényegről, s esetleg nem lehetünk bizalmas viszonyban a fiatalokkal. Ezek akkor válnak tévutakká és buktatókká, ha túlhangsúlyozzuk valamelyiket, ha beszédünk fő mondanivalóját képezik, és ezzel elhomályosítják azt az üzenetet, amelyet – hitünk szerint – a házasságra lépők csak a templomban kaphatnak meg a szertartás keretében.

6. Az eskü

Kevesen tudják talán, hogy az eskü „magyar specialitás”, amelyet a középkori római katolikus egyház gyakorlatából vettünk át. Pázmány Péter személyesen járt közben a pápánál, hogy ez megmaradjon, azóta minden felekezet gyakorolja.⁵⁹ Mégis, sok esetben problémát okoz, sokan megkérdőjelezik létjogosultságát, mások azt ajánlják, hogy helyette a „fogadalomtétel” kifejezést használjuk.

Az eskü ellenzői legtöbbször Mt 5,34–37-re hivatkoznak.⁶⁰ Hogy igazukat nyomatékosítsák, Jak 5,12-t idézik.⁶¹ Az esküt mégis gyakoroljuk, mégpedig azzal a céllal, hogy „Isten színe előtt” tegyünk fogadalmat arra, hogy házastársunkat boldogítani fogjuk, vele élünk hűségben és kitartunk mellette jóban és rosszban. Azt is tudnunk kell, hogy Jézus nem az esküt tiltotta, hanem az esküdözést.

Pröhle Károly evangélikus teológus, az általa összeállított ágendatervezet kísérőiratában azt írja, hogy az eskü elvileg nem helytelen, még akkor sem, ha a házassági eskü mellett nem tudunk olyan teológiai érvet felhozni, amelynek hatására be kellene vezetnünk szertatásainkba, amennyiben ez már nem lenne benne. De – teszi hozzá – az is igaz, hogy nem lehet olyan teológiai érveket találni, amelyek alapján el kellene törölni az esküt.⁶²

A reformáció korában a lelkész fölvette a kérdést a feleknek, hogy szeretnének-e összeházasodni, és azok igenlő válaszát elegendőnek tartotta. Később egyre hosszabb szövegeket dolgoztak ki és el is mondatták azokat a felekkel.

„Pasztorálpszichológiai szempontból [...]: a fogadalomtétel az összetartozás és egyenrangúság kinyilatkoztatása – coram Deo.”⁶³

Tetszetős Ablonczy Dániel meghatározása:

„A házassági eskü nem valami fogadkozás, hanem Isten tanúul hívása, hogy a házasfelek a házasságot Isten kezéből vették, és segítségül hívásával vállalják.”⁶⁴

⁵⁹ Nagy István: *A kazuáliák homiletikuma*. Kiadja a Károli Gáspár Egyetem Hittudományi Karának Gyakorlati Tanszéke, Nagykőrös 2004, 51.

⁶⁰ *Én pedig azt mondom nektek, hogy egyáltalán ne esküdjetek: se az égre, mert az az Isten királyi széke, se a földre, mert az lábainak zsámolya, se Jeruzsálemre, mert az a nagy Király városa; de ne esküdj saját fejedre sem, hiszen egyetlen hajad szálát sem tudod fehérré vagy feketévé tenni. Ellenben a ti beszédeitekben az igen legyen igen, a nem pedig nem, ami pedig túlmegy ezen, az a gonosztól van.*

⁶¹ *Mindenekelőtt pedig, testvéreim, ne esküdjetek se az égre, se a földre, se más egyébre. Hanem legyen a ti igenetek igen és a ti nemetek nem, hogy ítélet alá ne esetek.*

⁶² Pröhle Károly: *i. m.* 387

⁶³ Hézszer Gábor: *Pasztorálpszichológiai szempontok az istentisztelet útkereséséhez*. Kálvin Kiadó, Budapest 2005, 166.

⁶⁴ Ablonczy Dániel: *i. m.* 252.

Ez összecseng azzal a véleménnyel, hogy az esküvel tulajdonképpen az Urat hívjuk tanúnak, illetve a házasság Istenre való szorultságának kifejezése.⁶⁵

Az unitárius felfogás különbséget tesz fogadalom és eskü között. A fogadalommal elhatározzuk, hogy valamit másképp teszünk, vagy egy új élet-helyzetben kötelezzük el magunkat az új életforma mellett. Ilyen például a konfirmandusok fogadalomtétele.

Az „eskü” kifejezés használatánál tudnunk kell, hogy ha már „Isten nevét ajkunkra vesszük”, akkor azt nagyon őszintén, lélekből kell megtenni, azzal a tudattal, hogy Neki teszünk ígéretet.

„Az eskü által tett tanúság valamilyen állításunkat, bizonyoságtételünket, igazságunkat erősíti meg Istenre való hivatkozással. [...] Az ígéretesküvel egy vállalt megbízatást, szolgálatot, hivatást támasztunk alá – például házasságot, lelkeszszenelést.”⁶⁶

Láthattuk, hogy az *Unitárius istentiszteleti és szertartási rend* nem használja az „eskü” kifejezést, hanem „hűségfogadalomról” beszél. Véleményem szerint használhatnánk az „eskü”, „eskütétel” kifejezéseket, amelyet a 19. század végén még gyakoroltunk. Berne van ugyanis az a „szent komolyság” és magasztosság, amely az Istennek tett „ígérethez” szükséges.

A „hűségfogadalom” szövegének megvizsgálása után, arra a következtetésre juthatunk, hogy nem fedi a lényegét – mi nem hűséget fogadunk, hanem „az egy, igaz, örök Istenre” „esküszünk”, és hogy azt, akinek jobb kezét fogjuk, elsősorban „boldogítani kívánjuk”, másodsorban pedig soha „el nem hagyjuk” őt.

Úgy gondoljuk, hogy házasság megáldásánál helyesebb lenne az „eskü” szót használni, mert ez – egyrészt – jobban fedi a valóságot; másrészt azáltal, hogy Istent hívjuk tanúnak életünk meghatározó pillanatában, kifejezzük meggyőződésünket, hogy az elkötelezés vállalásához szükség van Isten áldására is.

7. A házasság megáldásához kapcsolódó szimbólumok

A házasság megáldásával kapcsolatban a szakkönyvek alig mondanak valamit a szertartás azon elemeiről, amelyek nem tartoznak az ún. hivatalos szertartásrendekhez. Ilyenek például a pár bevonulása, az ifjú pár és a gyülekezet ülésrendje, a mostanában kért „szívességekhez” (zene, gyűrűhúzás) való viszonyulás stb. Hézszer Gábor adta az alapötletet az ezekkel való foglalkozáshoz:⁶⁷

⁶⁵ Idézi Nagy István: *i. m.* 51.

⁶⁶ Rezi Elek: *Unitárius erkölcsstan*. Kiadja az Unitárius Egyház, Kolozsvár 2008, 145.

⁶⁷ Hézszer Gábor: *i. m.* 164–167.

a) *Bevonulás*

Jó, ha a templomi bevonulást is úgy szervezzük meg, hogy szimbolikus üzenete egyértelmű legyen. A lelkész a templomajtó előtt fogadja a párt és a násznépet, ezzel is kifejezve azt, hogy az új útra induló ifjak nincsenek egyedül, az egyház tárt karokkal várja őket. Ha a templomban ülők felállva fogadják őket, „sorfalat alkotva”, akkor az jelenítik meg, hogy a gyülekezet mellettük áll. A lelkész haladjon elől, „mutatva az utat”, az ifjú pár közvetlenül mögötte haladjon, és a szülők, a násznagyok (tanúk) és a násznép pedig utánuk. Ez utóbbinak az a szimbolikus jelentése, hogy a szülőkről való leválás elkezdődött, az ifjak ezután már „együtt” akarnak belépni az életüket meghatározó „állomáshelyre”, a templom piacára.

Több helyütt gyakorolják, hogy a vőlegény előbb megy be a templomba, és a menyasszonyt általában az édesapa (nyugaton a „best man”) vezeti be az úrasztala mellé, és „átadja” neki. Ennek kultúrtörténeti jelentéstartalma az, hogy megváltozik a nő feletti „tulajdonjog”. A modern nő ezt már nem tarthatja elfogadhatónak. Ezt viszont úgy is fel lehet fogni, hogy ezután már az új férj fog felelősséget vállalni a nőért, aki felesége lett. Mégis, helyesebb, ha a fiatalok egyszerre lépnek be a templomba (az anyakönyvvezetőnél már ugyanis házásoknak nyilvánítottak), és együtt állnak „Isten színe elé”. Így nem okozhat gondot az sem, hogy az „örömanya” esetleg háttérbe szorul azzal, hogy csak férje vezeti be a lányát.

b) *Kivonulás*

A kivonulás is szimbolikus jelentőségű. Sok esetben az történik, hogy a szülők és a násznép lerohanja a fiatalokat a szertartás végeztével, jönnek a gratulációk, és a szó szoros, de képletes értelmében is „elállják a fiatalok útját”. Sokkal indokoltabb, ha a házaspár együtt vonul ki a templomból „az életbe”. Ők már „megkapták az áldást”, és így már önállóan is nekivághatnak a közös életútnak. A lelkész és a násznép csak utánuk következzenek, hogy azért érzékeltessék: nincsenek egyedül, sem „a templom védőbástyái közt”, sem „odakint a nagyvilágban”.

Az eddig említettek nincsenek ellentétben szertartásrendünkkel, és semmilyen teológiai akadályba nem ütköznek. Nézzük meg a többi szimbólumot, amelyeknek szerepe nincs leszabályozva, de van üzenete:

c) *Násznagyok – tanúk*

Az unitárius liturgiában sajnos csak „dekorációs elemként” vesznek részt a szertartáson. Pedig láthattuk, hogy valamikor az ő jelenlétükben történt meg a kikérdezés.

Egyes liturgiákban a tanúk is megszólalnak, és ún. „votum”-okat, fogadalmakat mondanak. Érdeemes volna aktivizálni őket, hogy szavakban is

kifejazzék, „megfogadják”, hogy a házasságkötésben ők is érzik felelősségüket.

d) Gyűrűhúzás

Szertartásrendünkben nincs helye a gyűrűhúzásnak, de a gyakorlat azt mutatja, hogy a felek olykor kérik, hogy a templomban is felhúzhassák a gyűrűket. Ebben benne van az az érzés, hogy az „Isten színe előtt” történő gyűrűhúzás, az elkötelezés jele még komolyabb, még hatásosabb, mint az „eljegyzéskor” történő gyűrűátadás. Nem látom akadályát annak, hogy ez megtörténhessen. A gyűrűket átnyújthatja a lelkész, de akár a tanúk is, hogy ezzel is kifejazzék szimbolikusan, hogy a házasság iránt felelősséget vállalnak.

e) Úrvacsora

A katolikusoknál ez természetes, a protestánsoknál nem. Hézsér Gábor szerint:

„pasztorálpszichológiai szempontból az úrvacsora a templomi házasságkötés elengedhetetlen része kellene hogy legyen [...]”.

Ezt azzal indokolja, hogy a templomi házasságkötés istentisztelet, és ennek keretében

„[...] az úrvacsora lelkigondozói funkciót is betölt: a pár, a családok, az elválás és az összekapcsolódás ambivalenciáját élték át: a házasulandók 'elhagyják apjukat és anyjukat', de 'egy testté' is lesznek, és családjaik új rokonsági kapcsolatokkal bővülnek [...]”.⁶⁸

Így az úrvacsoravétel „Istennel és felebaráttal összekapcsoló” szertartás lenne.⁶⁹ Megfontolandó ez az elképzelés – személyesen is megtapasztaltuk már például azt az erőt, ami a frissen konfirmált ifjú és az őt körülvevő család közös úrvacsoravételéből áradt. Az úrvacsora a házasság által „egyesülő” két család közös, szövetséget kötő eseménye lehetne!

f) Zene

Van rá eset, hogy az ifjú pár azt kéri a lelkésztől, hogy a *Nászinduló* vagy valamely klasszikus darab hangozzék el CD-ről a házasság megáldásakor. Nem vagyok ellenére, de csak abban az esetben, ha ez a bevonulás és a kivonulás idején történik.

Hallottam már képzett kántort, amint Massenet-et játszott bevonuláskor, és Bachot a kivonuláskor, és úgy éreztem, hogy ezekkel hozzátett valamit az esemény szépségéhez. Egyházi énekeinkhez azonban ragaszkodjunk és a gyülekezetet kapcsoljuk be az éneklésbe.

⁶⁸ Hézsér Gábor: *i. m.* 167.

⁶⁹ Uo.

g) *Kikérdezés*

Szertartásunkban már nincs benne, de valamikor gyakoroltuk.

„Általános szokás volt ez az európai jogrend szerint (például Szenczi Molnár Albertnél is), hogy szentségtörést (sacrilegium) el ne kövessen a pap, olyanokat össze ne eskessen, akiket jegyajándék köt más-hoz, vér szerinti rokonok, korban össze nem illők, tehát érdekházasságra vetemednének.”⁷⁰

Ferencz József és Boros György is említi mint gyakorlatot. Lényege az volt, hogy a pap megkérdezte a házasokat, hogy szeretik-e egymást, szabad akarattól házasodnak-e össze, nem adtak-e valamilyen gyűrűt vagy egyebet valakinek, ami akadály lehetne házasságuknak?⁷¹ Ennek az elemnek ma inkább nyilvános bizonyosságtevés jellege lehetne, amely által az ifjak kifejeznék egymás iránti szeretetüket, és ez előkészíthetné az esküt.

Összességében nem arra buzdítunk, hogy mindenféle divatos elemekkel „gazdagítsuk” a szertartásunkat, hanem arra, hogy vizsgáljuk meg: mi az a gazdag, de mára már elfeledett protestáns hagyomány, amit vissza lehetne építeni. Egyetértünk Fekete Csabával:

„A [...] protestáns szertartás egyfelől kérkedik egyszerűségével, másfelől elhallgatja, hogy a jelképekkel teli és elmélyült szertartás helyett burjánzik a szűnni nem akaró tanítóbáncsis agyonkommentálás, és rikkoltó a liturgikus érzék hiánya. [...] Az pedig egy társadalom (vagy felekezet) éltető erői fogytát, kihalását vetíti előre, ha nincsenek jelképei, már nem képes többé valamely szimbólum önmagán túlmutatását és mással nem helyettesíthető voltát elfogadni, nincs vele mit kifejeznie. [...] Amikor esketünk, úgy vegyük szánkra a szavakat, hogy több évszázados örökséget folytatunk.”⁷²

8. „Vegyes” házasságok megáldásának szertartása

Nem szeretem a „vegyes”/„tisza” házasság kifejezéseket, de az egyházi köznyelvben benne élnek. „Vegyes” házasságnak általában a két különböző felekezetű fél házasságát nevezzük. Ezzel a logikával „vegyes” a hívő unitárius és az ateista felek házassága is.

Az unitárius féltől elvárjuk, hogy házasságkötés előtt legyen megkeresztelve és megkonfirmálva, a nem unitárius féltől – ahogy Rezi Elek fogalmaz – tekintettel az unitárius vallás türelmes szellemére, valamint a lelkiismereti és

⁷⁰ Fekete Csaba be is mutatja, hogy a *Nagyszombati Agendarius*ban miként történt ki a kikérdezés. Vö. Fekete Csaba: Esketési örökségünk és a Nagyszombati Agendarius. In: *Református Egyház* 2010/7–8, 194–195.

⁷¹ Vö. Boros György: Szertartások és vallási szokások az unitárius egyházban, In: *Keresztény Magvető*, 1934, 18; Ferencz József: *i. m.* 129.

⁷² Fekete Csaba: *i. m.* 197.

vallásszabadság elvének érvényesítésére – nem várunk el kötelező érvényű nyilatkozattételt erről.⁷³ Egy-egy lelkész azt gyakorolja, hogy a „másik fél” egyházközsége részéről igazoló iratot kérnek az illető egyháztagságáról. Az *Unitárius istentiszteleti és szertartási rend* előírja:

„ha a nem unitárius fél nincs megkeresztelve és nem konfirmált, akkor igyekezzék [őt] meggyőzni, hogy a házasságkötés megáldása előtt vegye igénybe e szertartásokat. Tartson házasságkötési előkészítőt, ismertesse egyházunk hitfelfogását a házasságról és a családról, különös tekintettel a gyermekáldás vállalására.”⁷⁴

Hozzáteszi, hogy a más felekezetűek, kérésükre, saját hitfelfogásuk szerint mondhatják az eskü szövegét, az alábbiak szerint:

„Én, N. N. fogadom az egy Istenre, aki Atya, Fiú, Szentlélek, teljes Szentháromság, egy örök igaz Isten, hogy [...]”

Úgy érzem, hogy itt van némi korlátozás, mert a tolerancia jegyében az illető vallása szerinti esküt/fogadalmat kellene „bevenni”. Boros György, a *Modus Rerum Agendarum*ot idézve⁷⁵ mondja, hogy a nem unitárius fél

„[...] ha mégis kívánná, akkor a pap elmondhatja az illető esküformáját, mert a pap az illetén személy képében szól. Ne nézzen arra a pap, hogy amazok az unitárius felet a Szentháromságra esketik, 'mert ezeknek a cselekedete vagy tudatlanságból, vagy vakmerő kevélységből származik. Érteniük kellene, hogy a mi hitből nincsen, vétek az.’”⁷⁶

Korlátozó az is, amit a Pröhle-féle Ágenda tartalmaz:

„Különböző felekezetű keresztyének esketésének egyházunk részéről nincs akadálya, ha mindkét fél fenntartás nélkül vállalja az esketést a kérdésekkel és a teljes esküvel együtt!”⁷⁷

Ehhez viszonyítva, sokkal toleránsabb a Fekete Károly véleménye, aki az esketési prédikáció kapcsán ezt mondja:

⁷³ Vö. Rezi Elek: *i. m.* 162.

⁷⁴ *Unitárius istentiszteleti és szertartási rend* <http://unitarius.org/data/eue/show.aspx?pageid=20#eketes>

⁷⁵ *Modus Rerum Agendarum in Cultu Divino, apud Ecclesias per Inclytum Magnum Transilvaniae Principatum Unitarias uniformiter observandus, azaz Az isteni Szolgálatnak az Erdélyi Unitaria Ekklesiákban valo vegben vitelének modja, melyet nevezetesen az Ekklesiákban Szolgáló Ministerek, Pap, Mester, Kántor Atyánkfiai tartoznak követni.* Vö. Bárh Dániel: *A történeti szokáskutatás kora újkori forrásai: az unitárius szertartáskönyvek.* In: *Népi vallásosság a Kárpát-medencében.* I. kötet. Sepsiszentgyörgy – Veszprém, 2007, 213–230.

⁷⁶ Idézi Boros György: *i. m.* 14.

⁷⁷ Pröhle Károly: *i. m.* 371.

„[...] nem is kell feltétlenül a legfájóbb hitvallási különbségeket annak a fejéhez vágni, aki talán egész családja akaratával szembehelyezkedve eljött templomunkba, mert szereti választottját, és ott lelkiileg megalázzák egész násznépe előtt. [...] nem a dogmatika óra alkalmá az esketési igehirdetés.”⁷⁸

A vegyes házasságok esetében általában nem is a protestáns házassulandók körül szoktak gondok lenni, hanem a protestáns és római katolikus vallású felek között, mégpedig az ún. reverzális miatt. A legtöbb protestáns még ma is úgy tudja, hogy a katolikus fél részéről az írásban történő ígéret, amely szerint házasságukból születő gyermekeiket katolikusnak fogják keresztelni, ma is kötelező. Ez nem így van! Jóllehet az 1917-es *Codex Iuris Canonici* tiltotta még a katolikusok és a nem katolikusok közötti házasságot (azonban, ha már megtörtént, érvényességét elfogadta), a II. vatikáni zsinat óta már más rendelkezések érvényesek. 1983-ban, az *Egyházi Törvénykönyv* alapján a vegyes házasság ugyan tiltott, de azért megfelelő engedély után létrejöhet. A gyermekek katolikussá való keresztelésére továbbra is ígéretet kell tenni, de – ha betartása bármely akadályba, pl. a nem katolikus fél ellenkezésébe – ütközik, akkor a katolikus fél ígérete morálisan nem kérhető számon. Tehát tudatosítani kell híveinkben, hogy nem reverzalist kell aláírniuk, amelyben kötelezik magukat arra, hogy gyermekeiket katolikusnak keresztelik, hanem tudomást vesznek arról, hogy hitvestársuk ezt saját egyházának megígérte.⁷⁹

Summa summarum: a kérdés megoldható lenne úgy is, hogy az esketési szertartást is a két felekezet lelkésze végezze közösen, mint ahogy erre van már példa szűkebb honunkban.

Üdvözlendő, hogy Magyarországon a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia, a Magyarországi Református Egyház és a Magyarországi Evangélikus Egyház megalkotta a házasság megáldásának/házasságkötésnek az ökumenikus szertartását, amely 2001. december 3-án hatályba is lépett. Megállapodtak abban, hogy a szertartást annak az egyháznak a szertartásrendje szerint végezzék, amelyiknek a templomában a házasság megáldása történik. A helyi lelkész vezeti a szertartást, a vendéglelkész Bibliát olvas, egyházi beszédet mond, esküszöveget mond, imádkozik, és áldást kér. Nem megengedett két különböző szertartás végzése, és az sem, hogy egy szertartás keretében a protestáns és a katolikus pap külön-külön vegye be a házasságkötési szándékot.⁸⁰

Unitáriusok számára szomorú, hogy ebből az ökumenikus szertartási rendből kihagyták a Magyarországi Unitárius Egyházat! Ettől függetlenül,

⁷⁸ Fekete Károly: *i. m.* 102.

⁷⁹ Bővebben ld. Czire Szabolcs: Vége a reverzálisnak? In: *Unitárius Közlöny* 2007/12. <http://kozlony.unitarius.com/2007/uk2007-12.pdf>. Rezi Elek: *i. m.* 162–165.

⁸⁰ Vö. Bölcskei – Seregély – Szevik: Ökumenikus szertartások rendje. Ajánlás. In: *Theológiai Szemle* 2002, 33–34.

magam is végeztem már ökumenikus házasságmegáldási szertartást a csömöri evangélikus templomban, ahol bibliaolvasással, beszéddel, imádsággal szolgáltam, sőt még az unitárius eskü elmondatása is megadatott. Köszönet érte a nyitott, toleráns szellemiségű lelkésznek.

Erdélyben az ökumené gyakorlására nincsenek szabályok, mégis sok helyütt gyakorolják. A „hagyomány” az, hogy a „vegyes” felekezetűek két templomban is „megesküsznek”. Ritkább, de az is előfordul, hogy egy templomban mindkét lelkész jelen van: Bibliát olvasnak, beszédet mondanak, és saját formuláik szerint veszik be az esküt. Úgy érzem, hogy ez szabadabb és valószínűbb ökumenizmus. Néha megtörténik – és ezt nem tartjuk helyesnek –, hogy az egy valláson levő ifjak két templomban is áldást kérnek. Remélhetőleg az erdélyi történelmi egyházak is megalkotják a mindenki által elfogadott ökumenikus szertartásrendet, hogy a kényes kérdések tisztázásával mindenki lelkiismeretét megnyugtató, élménykeltő szertartásokra kerülhessen sor.

9. Elváltak újraraházasodása

Nem erkölcstani, hanem homiletikai szempontból vizsgálom e kérdést. Egyre több a válás, és akadnak olyanok, akik újraraházasodnak. A „második házasság” istentiszteleti szertartásán kissé nehezebb helyzetben vagyunk. Az elvált félben ott van a hófehér ruhás „álomesküvő” emléke, de ott feszül benn a kiábrándító valóság, amely a házasság megromlásához vezetett. Az a paradox helyzet alakul ki, hogy „újraraházásítjuk” azt, akinek válását az egyház semmilyen szertartás révén nem „szentesítette”. Valamikor, a reformációval kezdődően az egyház a házasságot nemcsak „megkötötte”, hanem fel is oldotta. 1895 óta az „elválasztás” az állam feladata, és vákuum keletkezett az elvált fél és az egyház viszonyában. Hézszer Gábor nyomatékosan kéri, hogy az egyházak tegyenek lépéseket ezen a téren, mert lelki-gondozói szempontból ez rendkívül fontos:

„Pasztorálpszichológiai szempontból nem kérdéses, hogy mint az élet minden krízispontján, itt is szüksége van az embernek az istentiszteleti-liturgikus forma nyújtotta támaszra.”⁸¹

Ajánl is erre egy lehetséges formát, az úgynevezett „válási bűnvalló istentiszteletet”.⁸² Ameddig ez nincs gyakorlatban, addig a mi szempontunkból az a kérdés, hogy mit kezdünk az újraraházasodók megáldásával?

Természetesen, a szertartás nem az erkölcsi szentenciák elmondásának helye. Feltehetőleg az előző házasság esetén is komoly lelki-gondozói munkát végzett a lelkész, és a család védelmében szólt, dolgozott. Most, az újabb házasság megkötése előtti jegyesbeszélgetés feladata: tisztázni, hogy

⁸¹ Hézszer Gábor: *i. m.* 172–175.

⁸² Uo.

mit kell, és mit lehet másként cselekedni, hogy az újabb házasság „Istennek tetsző” és tartós legyen. A templomi szertartáson tehát kerülni kell a moralizáló prédikálást! Továbbra is ki kell fejezni meggyőződésünket, hogy a házasság Isten rendelése szerint történik, és ez egy újabb esély arra, hogy *amit Isten egybekötött, ember el ne válassza.* (Mt 19,6)

10. Az „áldáskérő pap”

Közel ötven házasság megáldási szertartás van mögöttem. Az első olyan volt, hogy „az ifjak” ötévnyi „polgári” házasság után kérték a szertartást, és bár én lelkesen hirdettem az evangéliumot, ők szemmel láthatóan pusztán formalitásnak tekintették a szertartást. El is váltak azóta. Volt olyan, hogy angolul és magyarul beszéltem a holland–magyar párnak – evangélikus templomban. Mondtam beszédet családtagoknak és természetesen, elvégeztem a szertartásokat egykori gyülekezetemben is. Azt mondhatom: összességében nagy örömet és megtiszteltetést éreztem, hogy ismerősök és gyülekezetem tagjai fölkérték arra, hogy életük meghatározó pillanatában velük legyek, közös életútjukra istentiszteleten kérjem Isten áldását és reményteljes, biztató szavakkal e „szent szövetség” mellett tegyek bizonyosságot. A visszajelzések alapján, azt mondhatom, hogy fontos volt az, ahogyan fogadtam őket az előkészítő beszélgetéseken; fontos volt megértetni az alkalom teológiai üzenetét, a liturgikus elemek jelentését és üzenettartalmát. Fontos volt ihlető textust választani, a házasságot Isten gondviselésének ölelésében felmutatni, mint amely szervesen illeszkedik a „dolgok szép rendjébe”. Kellott a személyesség, amely által érezték, hogy az esketési prédikáció nem „tucatbeszéd”, hanem „csak nekik” elmondható üzenet. Kellott a hitelesség, érződnie kellett annak, hogy a házasságról való gondolatok szívből jönnek és nem frázisok. Úgy éreztem, hogy missziói vonás is volt bennük: az unitárius vallást nem ismerők között új barátokra, későbbi egyháztagokra leltem azáltal, hogy számukra vonzó volt a templomban elhangzott üzenet. Próbáltam szolgálni és nem kiszolgálni, a szertartás rendjét betartottam, bár – kifejezett kérésre – volt úgy, hogy a gyűrűk felhúzását beépítettük a szertartásba. Úgy gondolom, liturgiánk itt is reformálásra szorul: bölcsen, megfontoltan meg kellene vizsgálni, melyek azok a szimbólumok, amelyek még tartalmasabbá tehetik az istentiszteletet.

Azt tapasztaltam, hogy olykor még a „túlzottan örvendező” családtag is elhallgatott egy pillanatra és a máskor a templomajtóban maradó zenész is belépett a szentélybe, hogy legalább a textust meghallja. Éreztem a pillanat nagyszerűségét és a feladat magasztosságát, amikor az úrasztala melletti különösen erőteljes liturgikus térben, láttam, hogy az ifjak komolyan tesznek esküt Istennek arról, hogy egymást szeretni fogják, és kitartanak egymás mellett – „jóban-rosszban” egyaránt. És láttam, amint a gyülekezet sajátjának tekinti az új párt, és áhítattal kér áldást arra a szövetségre, amely most „függőlegesen” és „vízszintesen” is megkötött. Minden szertartás

alkalmával világos volt előttem, hogy *én és az én házam népe az Urat szolgáljuk*. (Józs 24,15b)

Nagy áldás és különös kiváltság Isten áldását kérni két ember életére, a mérföldkönek számító házasságkötésnél! Úgy érzem, hogy nem „eskető”, hanem „áldáskérő” papként végeztem szolgálatomat. Hálás vagyok Istennek, híveimnek és barátaimnak, hogy erre megbíztak!

Felhasznált irodalom

- Ablonczy Dániel: A házasságkötés megáldása. In: *„Hirdesd az Igét”. Az Igehirdetők Kézikönyve*, Kiadja a Magyar Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest 1980, 251–260.
- Bárh Dániel: A történeti szokáskutatás kora újkori forrásai: az unitárius szertartáskönyvek. In: *Népi vallásosság a Kárpát-medencében*. I. kötet, Sepsiszentgyörgy – Veszprém 2007, 213–230.
- Boros György: Szertartások és vallási szokások az unitárius egyházban. In: *Keresztény Magvető* 1934, 12–21.
- Breit, Herbert – Seitz, Manfred: *Trauung*. Calver Verlag, Stuttgart 1975, 11–31.
- Csiha Kálmán: A jegyesbeszélgetés. In: *Jeruzsálem kőfalai alatt. Tanulmányok és prédikációk*. Szemle Füzetek. Kolozsvár 1993, 66–74.
- Czövek Tamás: Házasság a Bibliában. In: *Református Egyház* 2008/7–8, 121–125.
- [Erdő János (szerk.):] *Négyszáz év: 1568–1968*. Kiadja az Unitárius Egyház, Kolozsvár 1968.
- Fekete Csaba: Esketési örökségünk. In: *Református Egyház* 2010/7–8, 192–199.
- Fekete Károly: Házasságkötési igehirdetésünk. In: *A gyülekezetépítés szolgálatában*. Budapest 2000, 92–103.
- Fekete Károly: A házasságkötési igehirdetés. In: *Homiletika*. Debrecen 1993, 131–135.
- Fekete Károly: Temetési szolgálatunk kérdései. In: *A gyülekezetépítés szolgálatában*. Budapest 2000, 113–130.
- Fekete Károly: *A temetési igehirdetés kérdései*. A Debreceni Református Theológiai Akadémia Gyakorlati Theológiai Tanszékének Tanulmányi Füzetei. 5. szám. Debrecen 1993, 109.
- Ifj. Fekete Károly: Gondolatok a kazuális igehirdetésről. In: *Igazság és Élet* 2008/1, 136–137.
- Ferencz József: *Egyházszeretési dolgozatok (Agenda)*. Franklin Társulat, Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest 1878, 129–131.
- Gellérd Imre: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*. Center for free Religion, Chico, CA 1991.
- Grethlein, Christian: *Grundinformation Kasualien. Kommunikation des Evangelium an Übergängen des Lebens*. Vandenhoeck & Ruprecht 2007, 213–269.
- Hafenscher Károly: Protestánsok egyház nélkül? In: *Lelkipásztor* 1997, 30–31.
- Hézszer Gábor: *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kálvin Kiadó, Budapest 2002.
- Hézszer Gábor: *Pasztorálpszichológiai szempontok az istentisztelet útkereséséhez*. Budapest, Kálvin Kiadó 2005.
- Kovács István: *Liturgika. Unitárius Egyházszeretéstán*. Kolozsvár 1993. Kézirat.
- Mosser, David, N: *You do? I Do! Preaching For Weddings*. <http://www.preaching.com/resources/articles/11550575/>
- Nagy István: *A kazuáliák homiletikuma*. Kiadja a Károli Gáspár Egyetem Hittudományi Karának Gyakorlati Tanszéke, Nagykőrös 2004.

- Nagy István: A kazuáliák, mint a gyülekezetépítés eszközei. In: *Református Egyház*, 1999, 32–35.
- Nagy István: Temetési szolgálatunk kérdései. In: *Studia Caroliensia* 2001/3, 70–81.
- Pálffy Károly: Az esketési istentisztelet. In: *Református Szemle* 1973, 365–366.
- Péter-Szarka Katalin: A kazuáliák „gyógyítása”. In: *Református Egyház* 2009/9, 206–213.
- Ifj. Pröhle Károly: Az esketés rendje. In: *Lelkipásztor* 1960/1, 34–39; 1960/2, 94–100.
- Ravasz László: A mi istentiszteletünk. Házasságkötés megáldása. In: *Az Út*, II. évfolyam, 243.
- Rezi Elek: „Az Úr, a mi Istenünk, egy Úr.” *Bevezetés a vallás és a teológia világába*. Egyetemi Kiadó, Kolozsvár 2009.
- Rezi Elek: *Unitárius erkölcsstan*. Kiadja az Unitárius Egyház, Kolozsvár 2008.
- Rossow, Francis C.: *Toward Wedding Sermons with Substance*. <http://www.preaching.com/resources/articles/11566906/>